

Irena Kašparová, SANb1001/SAN101 – Úvod do sociální antropologie

Podzim 2019

Antropologická teorie – Nové etnografie – patří do nich všechny tři níže uvedené styly – tj. Kognitivní, symbolická a interpretivní antropologie

Doporučuji přečíst na toto téma V. Soukupa – část Nové etnografie a hlavně C. Geertze, Interpretace kultur, vybrané pasáže.

Časoprostorově se pohybujeme v USA v 60. letech minulého století, kdy antropologové jednak navazují na americkou tradici kulturního relativismu (Boas, Medová, Benedictová), kdy tato tradice pracuje jak s jednotlivcem, tak i s emocemi a náladami, a zároveň se vymezují oproti evropskému strukturalismu, který hledá univerzální teorii kultury a společnosti na bázi měřitelných ukazatelů a vědeckých přístupů.

V tomto podhoubí se tedy rodí kognitivní, symbolická a interpretivní antropologie. Společně mají to, že se zajímají o vnitřní model reality (předpokládají, že nějaký vnitřní model, oproti tomu, co je zřejmé a viděné existuje). Tento vnitřní model je charakterizován emickým popisem a podporován lingvistickými i matematickými metodami. Naopak nezajímají se o univerzální typologii kultury, jako to dělali a v té době v Evropě stále ještě dělají, strukturalisté.

Kognitivní antropologie zkoumá především vztah mezi jazykem, kulturou a chápáním člověka – kdy tyto tři roviny vnímá jako propojené, neoddělitelné. V době svého vzniku čerpala jak z filozofie strukturální antropologie, tak kognitivní psychologie. Stojí na předpokladu, že kultura je ideový systém, to znamená systém vědění a konceptů, což je v přímém kontrastu s materialistickým chápáním kultury jako adaptivního systému či souboru pozorovatelných způsobů chování. Ideový systém znamená, že se jedná o kolektivní záležitost, zároveň vlastní prožívání a individuální vnímání idejí je značně osobní, přesto však je kolektivní, neboť je umožněno pouze a právě onou kolektivní ideovou strukturou, v rámci které můžeme věci chápat a jim rozumět. Kloubí tedy osobní rovinu a kolektivní rovinu, kdy ani jedna není důležitější než ona druhá, přesto rámující se rovina kolektivní.

Kognitivní antropologové věnují značnou část své energie přesnému popisu etnografické reality, obzvláště pak tomu, co lidé jeden druhému komunikují, sdělují, což berou jako ukazatel toho, co vědí. Přesný záznam komunikace poskytne podle kog. antr. popis kognitivního systému, který daný národ používá k zorganizování svého každodenního života. Proto zaznamenávají a analyzují nejen vlastní slova používané pro určité zkušenosti nebo předměty, ale i jejich synonyma, jejich další významy, kontext ve kterém byla použita, doprovázející gestikulaci, mimiku apod.

Jeden z mnoha důvodů, proč se tato teorie dostala v 50. a 60. letech minulého století do popředí zájmu mnoha antropologů bylo odstranit stávající etnocentrismus ze stránek SA a snažit se více prezentovat hlas studovaných národů, tzv. pohledem zevnitř. Tento záměr se později změnil na pokus zaznamenat univerzální kognitivní kategorie společné všemu lidstvu, z nichž nejslavnější byl pokus o barevnou škálu pánů Berlina a Keye.

Interpretivní antropologie nabádá k detailnímu popisu kultury. Věří, že záměr pochází ze záměru a ne z formální, již existující a neohebné struktury. Strukturu můžeme závěrem měnit a ohýbat. Proto je potřeba nejprve jednotlivé záměry popsat, vsadit do kontextu a přeložit do

srozumitelného kontextu a teprve potom porozumíme jejich významu. K tomuto detailnímu popisu popsal pět otázek C. Geertz a celé to nazval Zhuštný popis. Pokud jej budeme aplikovat na pozorovanou situaci, pak máme šanci ji pochopit v celé její šíři a komplexitě. 1) co vidím (a pouze jen to, co je pozorovatelné) 2) co si myslím, že vidím (toto je moje interpretace viděného – poukazuje na moje předpojetí situace, fenoménu – může být velmi odlišné u dvou různých pozorovatelů, kteří pozorují totéž) 3) co u toho cítím (tato fáze se přímo dotýká samotného pozorovatele – ukazuje na city a emoce, které pozorovaná aktivita spouští – a tím následně determinuje další směr zkoumání a pozorování – např. když cítím strach, je dost pravděpodobné, že mě při dalším zjišťování budou napadat situace/věci/otázky související se strachem. Když cítím uvolnění a radost, budou mě zase napadat otázky jiné. 4) Otázky do textu/situace. Čemu na to, co pozoruji nerozumím a dá se to zjistit dalším dotazováním, pozorováním, studiem situace? Co si potřebuji ověřit, objasnit a 5) otázky za text/situaci. Jaké asociace pozorovaný jev spouští? Kam se moje myšlenky ubírají, posouvají, když toto vidím? Co mě napadá?

Pokud jev zkoumáme poctivě, použijeme metodu zhuštného popisu. Nahlíží situaci v kontextu širších struktur a celků, snaží se vyhnout autorově předpojatosti (nebo ji minimálně rozpoznat a identifikovat).

Symbolická antropologie považuje kulturu za systém symbolů, které vytvářejí modely reality (zahrnující interpretaci chodu světa a kosmu) a modely pro realitu (sem patří např. organizující struktura sociálního života člověka). Symbol může být slovo, absence slova, předmět, gesto, barva, akt – činnost nebo i nečinnost.

Nové etnografie se vzájemně prolínají, většina antropologů pracuje v souladu s dvěma i vícero z nich.

Závěr:

Teorie kultury a společnosti vznikají proto, že lidé volají po vysvětlení. Proč a jak funguje svět? Kultura? Společnost? Ve své čistotě, tak jak byly představeny v této a v minulých dvou hodinách však dnes již existují velmi zřídka. Ve většině současných textů najdete jejich prolínání, inspiraci a kombinace mnoha z nich, často současně. Rovněž někteří autoři, tak jak ve své práci a psaní zráli, nezřídka modifikovali své názory, stávali se umírněnější a otevřenější dalším stylům. V historických dílech, jakož i v těch současných, je však teorie důležitá, protože tvoří rastr, rámeček, skrz který se autor dívá na kulturu, společnost. Uvědomíme si, co skrze ni hledá, o co usiluje a co se snaží ve zkoumaných společnostech hledat, nebo si obzvláště všímat. Dávají odpověď na otázku, jak vidí autor svět, jak podle něj funguje kultura a jaké je místo člověka v něm. V tomto směru je dobré si nejprve na tuto otázku odpovědět sám – jak si já myslím, že funguje svět? Jak funguje kultura? Co je to sociální struktura? A jaké je místo člověka v nich? Odpovězte si a najděte si své vlastní místo na škále teorií SAN!